

Sākumskolas vecuma bērnu problemātiska interneta lietošana:

riska un aizsargājošie faktori Latvijā, Lietuvā un Taivānā

Sandra Sebre, Anika Miltuze, Baiba Martinsone,
Inese Elsiņa, Evita Lazdiņa

(sadarbībā ar Roma Jusiene, Vilmante Pakalniskiene, Jennifer Wu u.c.)

Latvijas Universitāte, PPMF, Psiholoģijas nodaļa

LU 79. starptautiskā zinātniskā konference

Taivānas-Latvijas-Lietuvas zinātniskās sadarbības projekts

Izglītības un zinātnes
ministrija

科技報

Ministry of Science and Technology

MINISTRY
OF EDUCATION
AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919
UNIVERSITY OF LATVIA

國立臺北教育大學
National Taipei University of Education

Vilnius
University

PĒTĪJUMA ATBALSTĪTĀJI

Vai «cīnīties» ar bērna interneta lietošanu ir donkihotisms?

(jautājums, ko mums oktobrī
uzdeva LU prorektors, prof. Valdis
Segliņš)

Nevēlamies «cīnīties» –
vēlamies to labāk izprast!

Autore: Michalina Derlicka ur. 1976

Ko sākumskolas vecuma bērni meklē internetā?

- Informāciju – skolai, paši savām interesēm
- Iespēju sazināties ar saviem draugiem, klasesbiedriem
- Izklaidēšanos – spēļu spēlēšanu, you tube skatīšanos u.c.

Kādi ieguvumi bērnam no interneta lietošanas?

- Informācijas iegūšana - zināšanas, prasmes (You Tube «fenomens»)
jaunas idejas – ideju daudzpusība
- iespēja radošām izpausmēm – video veidošanai, dažādām mākslas un mūzikas izpausmēm
- iespēja sazināties ar radiem un draugiem, kuri dzīvo attālināti
- iespēja uzlabot vizuāli motoro koordināciju
- iespēja veicināt lasītprasmes, darba atmiņas spējas

Kādi ir potenciālie riski interneta lietošanai?

- Būtiski jautājumi -- Cik daudz sākumskolas bērni lieto internetu? Cik stundas dienā? Kādiem nolūkiem?
- Interneta lietošanas biežums ir saistīts ar «problemātisku interneta lietošanu» vai «kompulsīvu interneta lietošanu», vai ar «interneta atkarību»
- –bieži šos jēdzienus lieto kā sinonīmus ikdienas valodā – pašu bērnu skaidrojumā -- «nevar atrauties», «nevar aiziet prom», «grib, bet nevar apstāties»

Kas ir «problemātiska interneta lietošana»?

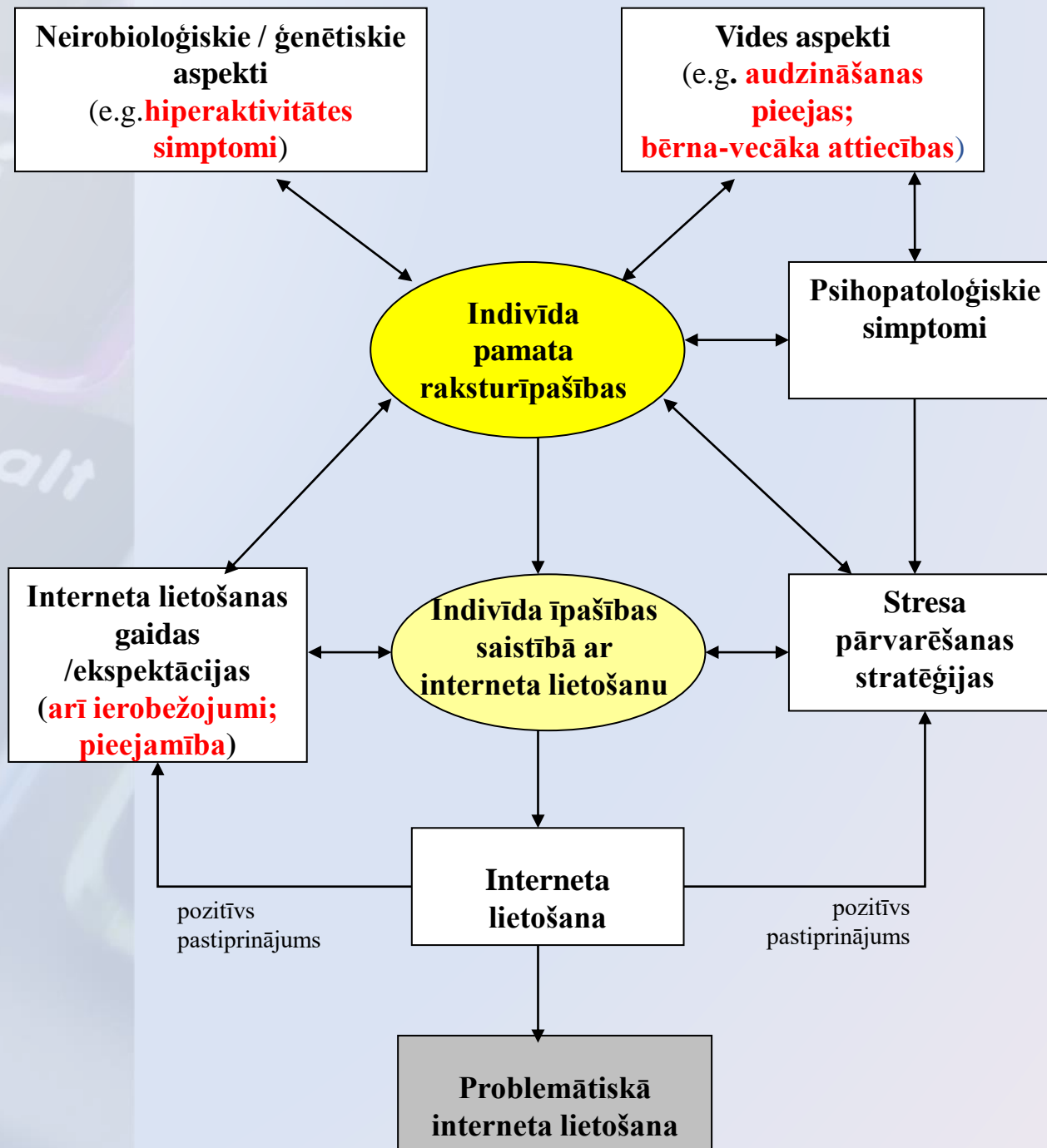
- **Pārņemtība** ('es visu laiku par to domāju')
- **Grūtības pārtraukt** ('turpinu lietot par spīti tam, ka nolēmu pārtraukt')
- **Abstinences simptomi** ('ja netieku esmu nemierīgs vai īgns')
- **Problēmas citās dzīves sfērās** (skolā, darbā, ar attiecībām)

Negatīvās sekas ...

- «Problemātiskā interneta lietošana» ...
- nevis instrumenta (interneta) lietotājs kontrolē savu darbarīku, bet darbarīks sāk kontrolēt savu lietotāju – (Ekbai & Nardi, 2012)
- saistīta ar dažādām garīgās veselības problēmām – to starp, ar depresiju, trauksmi, agresiju, attiecību problēmām, vientulību, sociālo izolētību ... miega problēmām ... un arī pastiprinātu pašnāvības risku (Ciarrochi et al., 2016)
- Līdzšinējie pētījumi visbiežāk ar pusaudžiem, jauniešiem vai jauniem pieaugušajiem

Kā rodas problemātiska interneta lietošana?

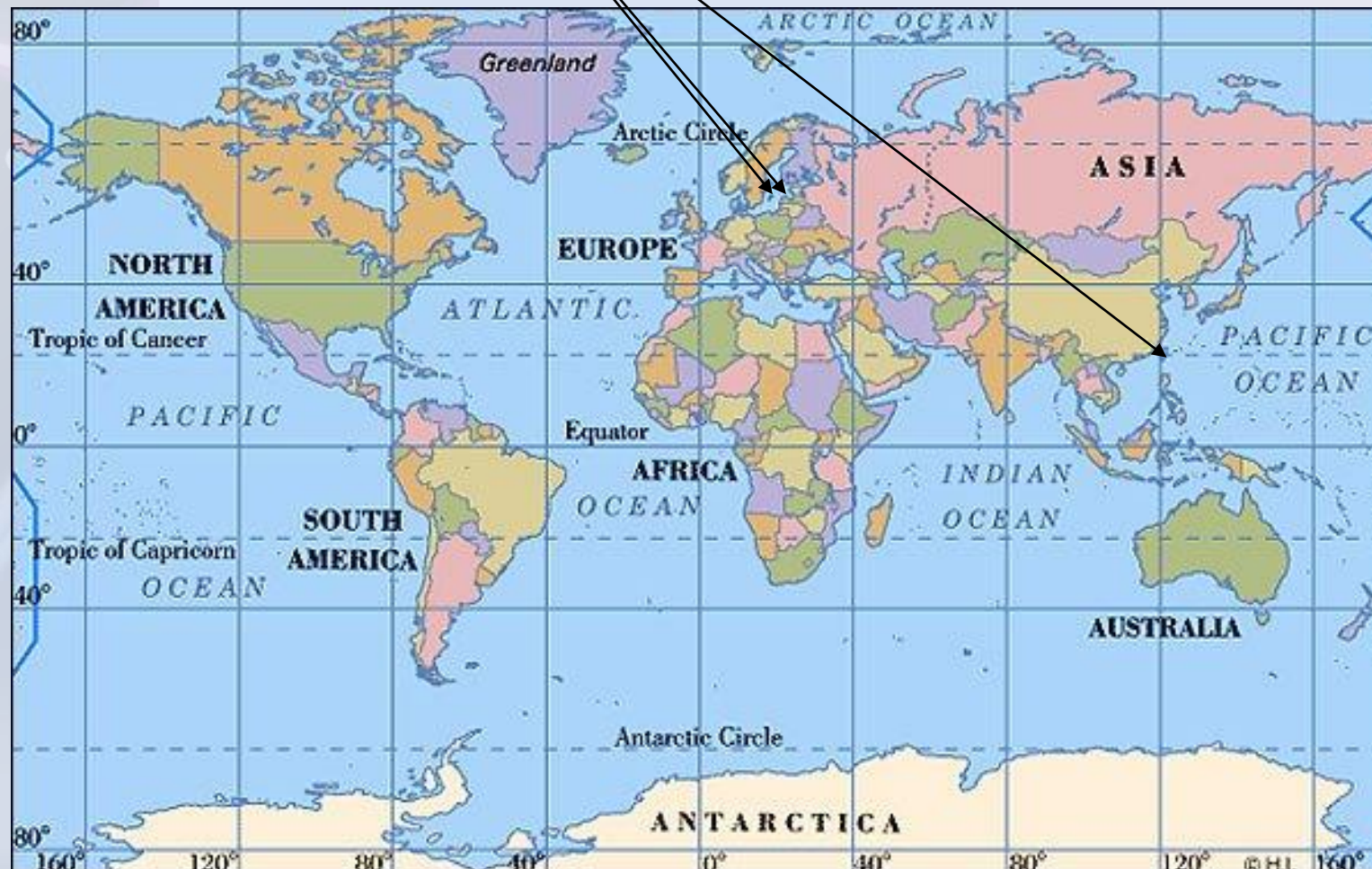
- Saistīta ar dažādiem faktoriem
- Bioloģiskiem
- Psiholoģiskiem
- Sociāliem – to starp ģimene; draugi; plašākā sabiedrība

Adaptēts no Interaction of Person-Affect-Cognition-Execution (I-PACE) modeļa

(Brand et al., 2016)

Sociāli kulturālais makrolīmenis – Latvija, Lietuva un Taivāna

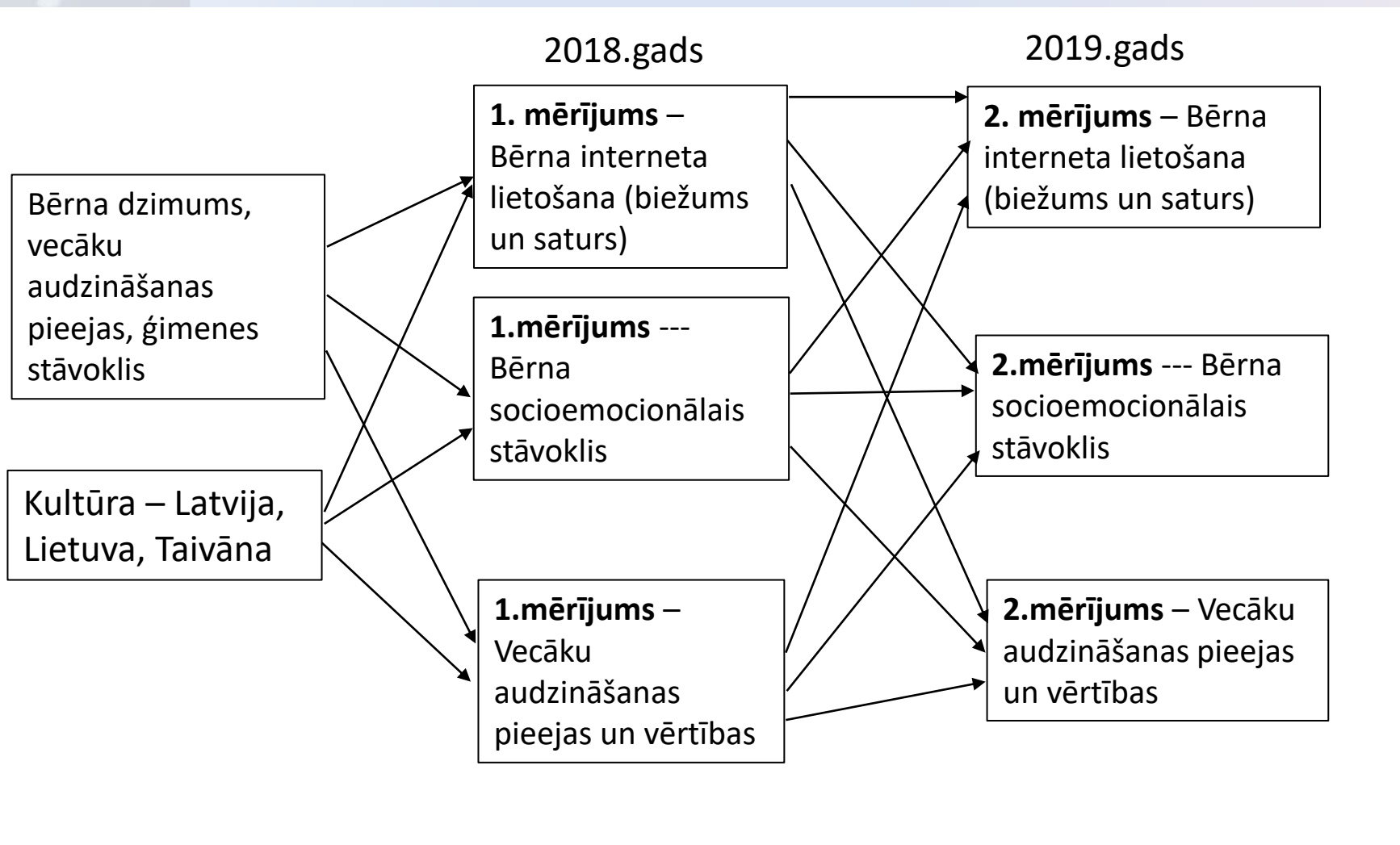

Pētniecības komandas pirmā kopīgā tikšanās Taipeijā – 2018. gada martā

Pētījuma dizains

Pētījuma jautājumi

- Kāds ir sākumskolu bērnu interneta lietošanas stundu daudzums un kādas ir Problemātiskās interneta lietošanas izpausmes – Latvijā, Lietuvā un Taivānā ?
- Kādas ir savstarpējās saistības starp bērna hiperaktivitāti, vecāku audzināšanas pieejām un problemātiskās interneta lietošanas izteiktību 2018. un 2019. gadā?
- Kādi citi faktori ir saistīti ar bērnu Problemātisko interneta lietošanu?

Pētījuma dalībnieki

2018. gada rudenī – 820 sākumskolas vecuma bērni

(263 no Lietuvas; 263 no Latvijas; 294 no Taivānas)

8 – 9 gadus veci, 2. un 3. klasē (54% meitenes)

- un viens no viņu vecākiem

2019. gada rudenī – 706 sākumskolas vecuma bērni

(206 no Lietuvas; 246 no Latvijas; 254 no Taivānas)

- tie paši, kuri piedalījās 1. mērījumā, tagad 9 - 10 gadus veci , 3. un 4. klasē (53% meitenes)

-- un viens no viņu vecākiem

- KOPUMĀ – Latvijā -- 88% no 1. mērījuma piedalījās arī 2. mērījumā

Pētījuma dalībnieki

- **Augstākā izglītība:**

Lietuva – 70%; Latvija – 64%; Taivāna – 66 %

- **Esam diezgan pārtikuši/varam atļauties:**

Lietuva – 64%; Latvija – 53%; Taivāna – 59%

- **Precējušies, dzīvo ar laulāto draugu:**

Lietuva – 81%; Latvija – 59%; Taivāna – 88%

- **Bērns dzīvo ar abiem vecākiem:**

Lietuva – 81%; Latvija 71%; Taivāna – 86%

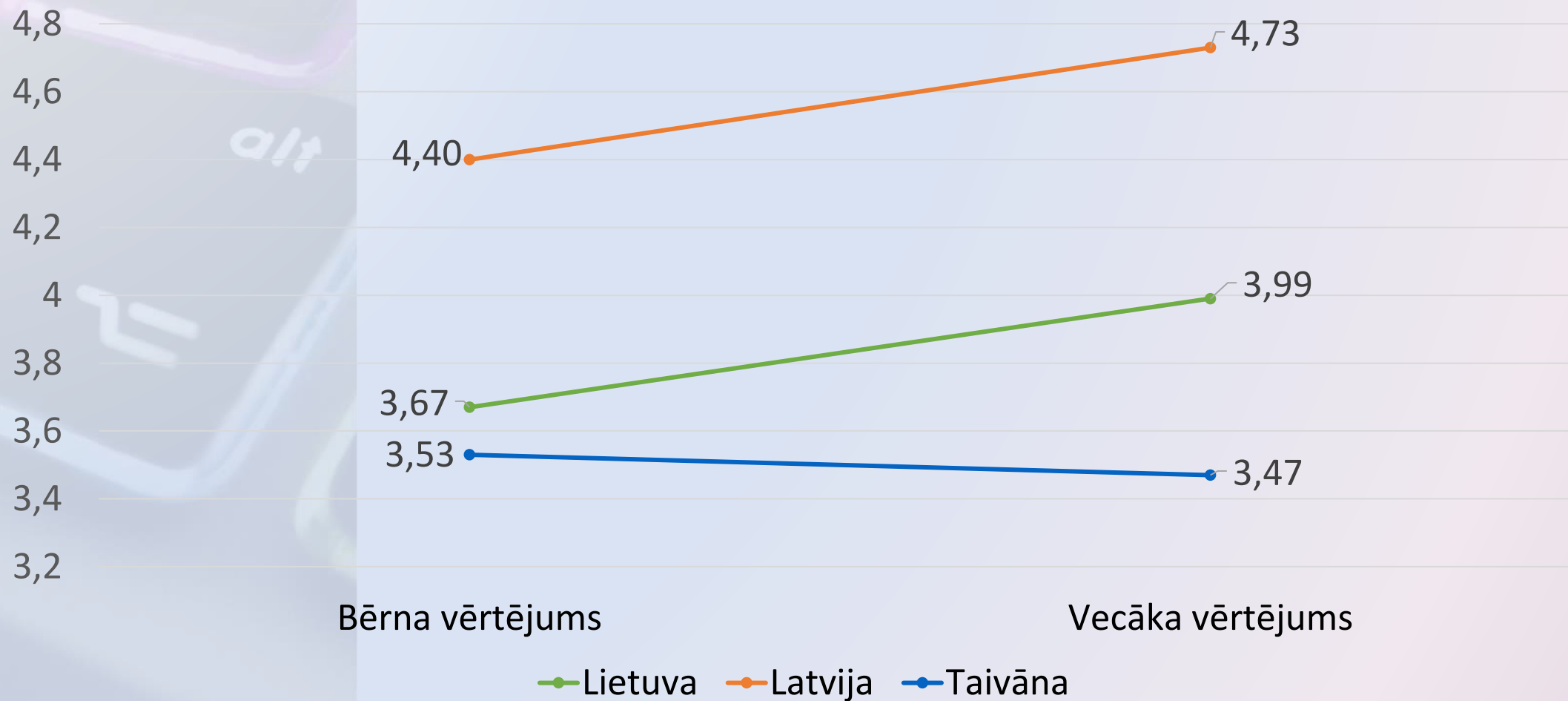
Pētījuma instrumentārijs

- **Stiprās un vājās puses aptauja** -- Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997): uzvedības problēmas, hiperaktivitātes skala
- **Alabāmas vecāku audzināšanas aptauja** -- Alabama Parenting Questionnaire (APQ; Frick, 1991; Shelton, Frick, & Wooton, 1996): emocionālais siltums, nekonekventā audzināšana, sodīšana
- **Vecāku monitorings** – (e.g.«pārrunāju ar savu bērnu, ko viņš/viņa dara internetā»)
- **Vecāku tehniskā kontrole** – (e.g. «kontrolēju vai pielitoju kādas metodes interneta satura bloķēšanai vai filtrēšanai» -- arī satura izsekošana; bērna atrašanās vietas izsekošana)
- **Bērni un vecāki aizpildīja** ...Kopējās pētniecība komandas izveidotos jautājumus saistībā ar **interneta lietošanas biežumu** – tipiskā darba dienas dienā – tipiskā nedēļas nogales dienā -- mazliet, aptuveni pusstundu, aptuveni stundu, aptuveni 2 stundas aptuveni 7 vai vairākas stundas

Pētījuma instrumentārijs

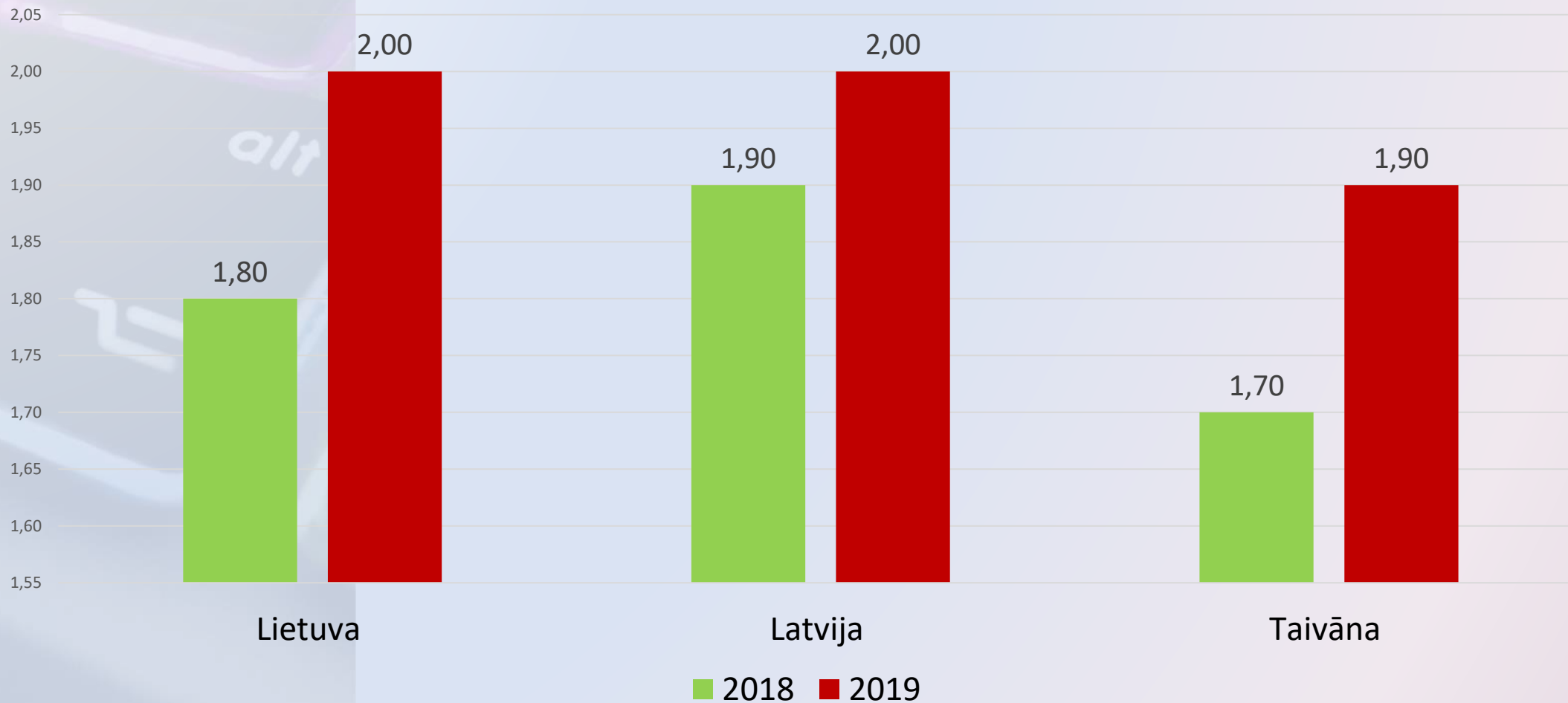
- **Kompulsīvās interneta lietošanas (KIL) skala – bērni un vecāki aizpildīja**
Compulsive Internet Use Scale (Meerkerk et al., 2009) – 14 jautājumi
- Vai Tev ir grūtības pārtraukt interneta lietošanu, kad Tu esi «onlainā»?
- Vai gadās tā, ka neesi pieteikami izgulējies internet lietošanas dēļ?
- Vai Tu domā par internetu pat tad, kad Tu to nelieto?
- **Bērna interešu aktivitātes; Vismīļākā datorspēle, u.c.**

Rezultāti: Kā bērni un vecāki novērtē bērna interneta lietošanas intensitāti katrā valstī?

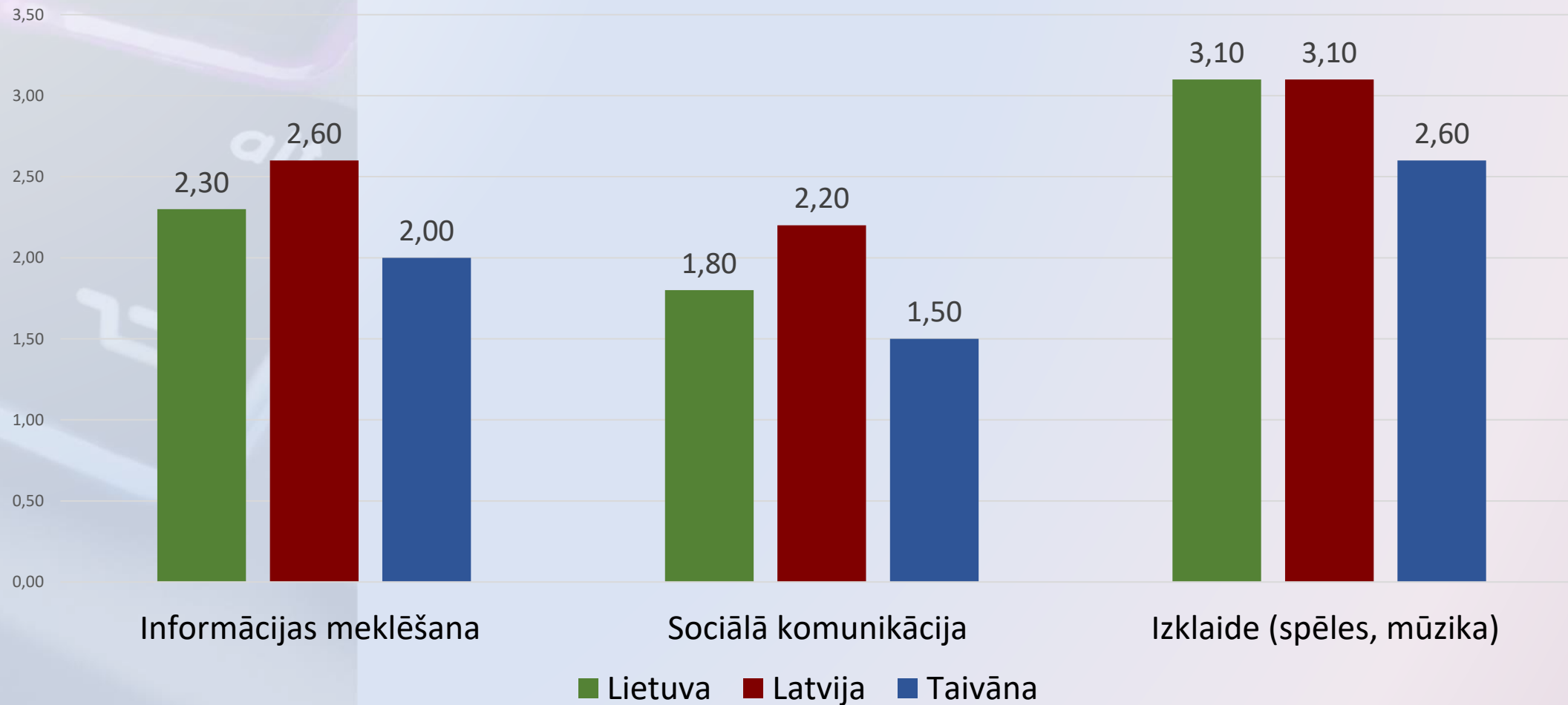

Bērna zināšanas par interneta lietošanas funkcijām

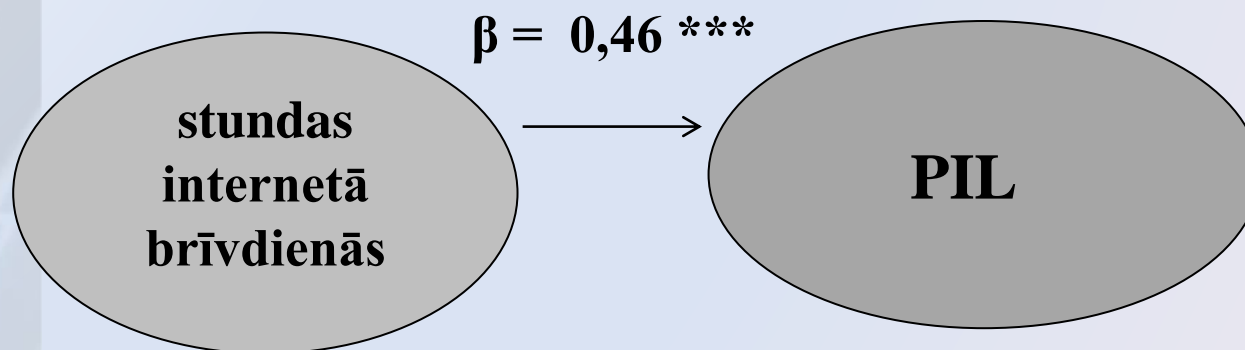
(e.g. saglabāt fotogrāfiju; izmainīt personiskos iestatījumus; izveidot un augšuplādēt video; izveidot mājas lapu)

Dažādas aktivitātes interneta lietošanai

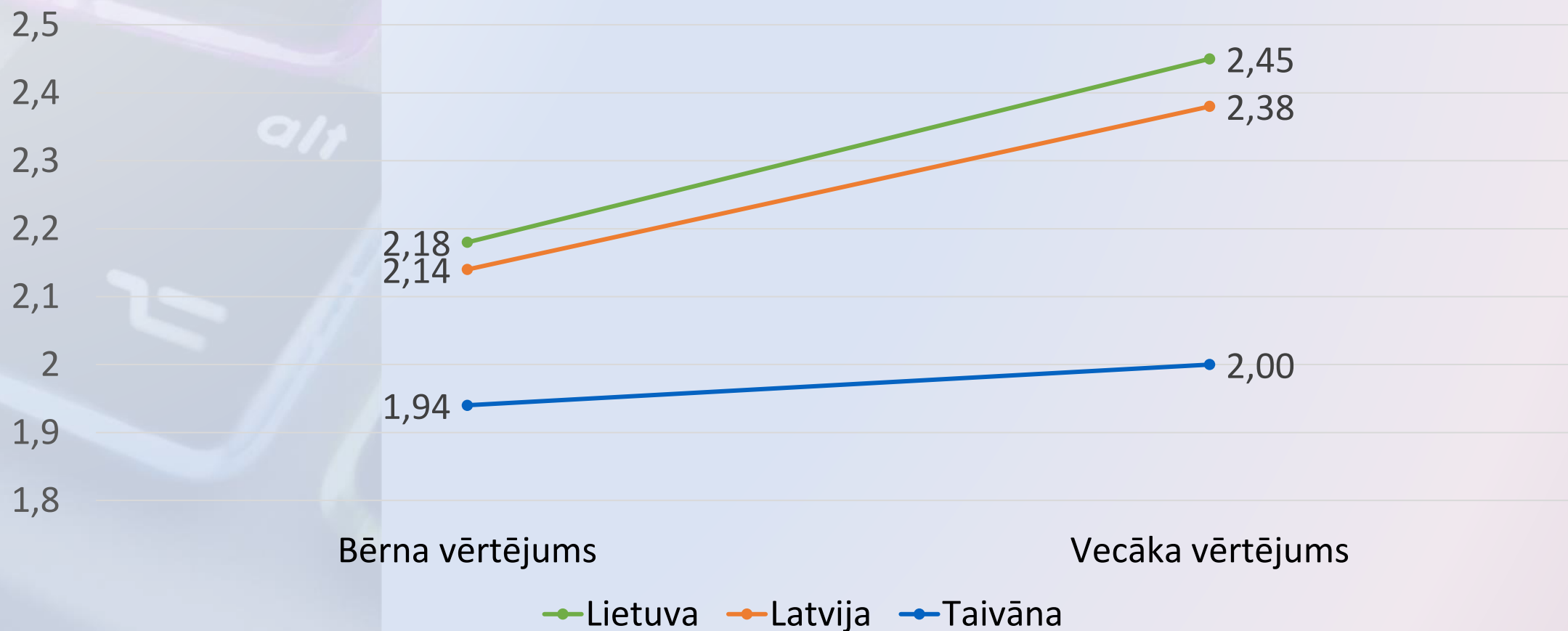

Laiks/stundas internetā prognozē Problemātiskas interneta lietošanas (PIL) simptomātiku

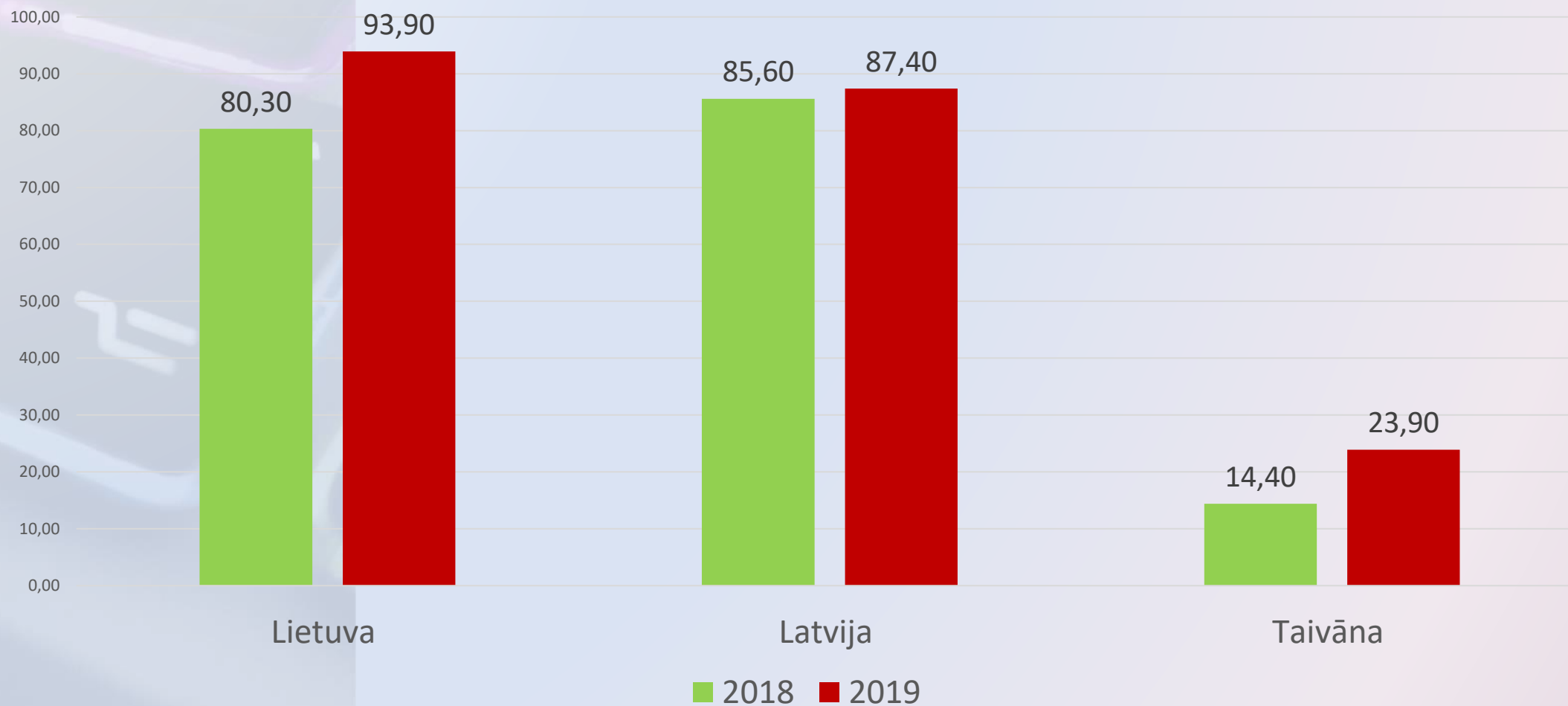

Stundas internetā, prognozējot PIL, kontrolējot dzimumu un vecumu *** $p < 0,001$, (n= 671)

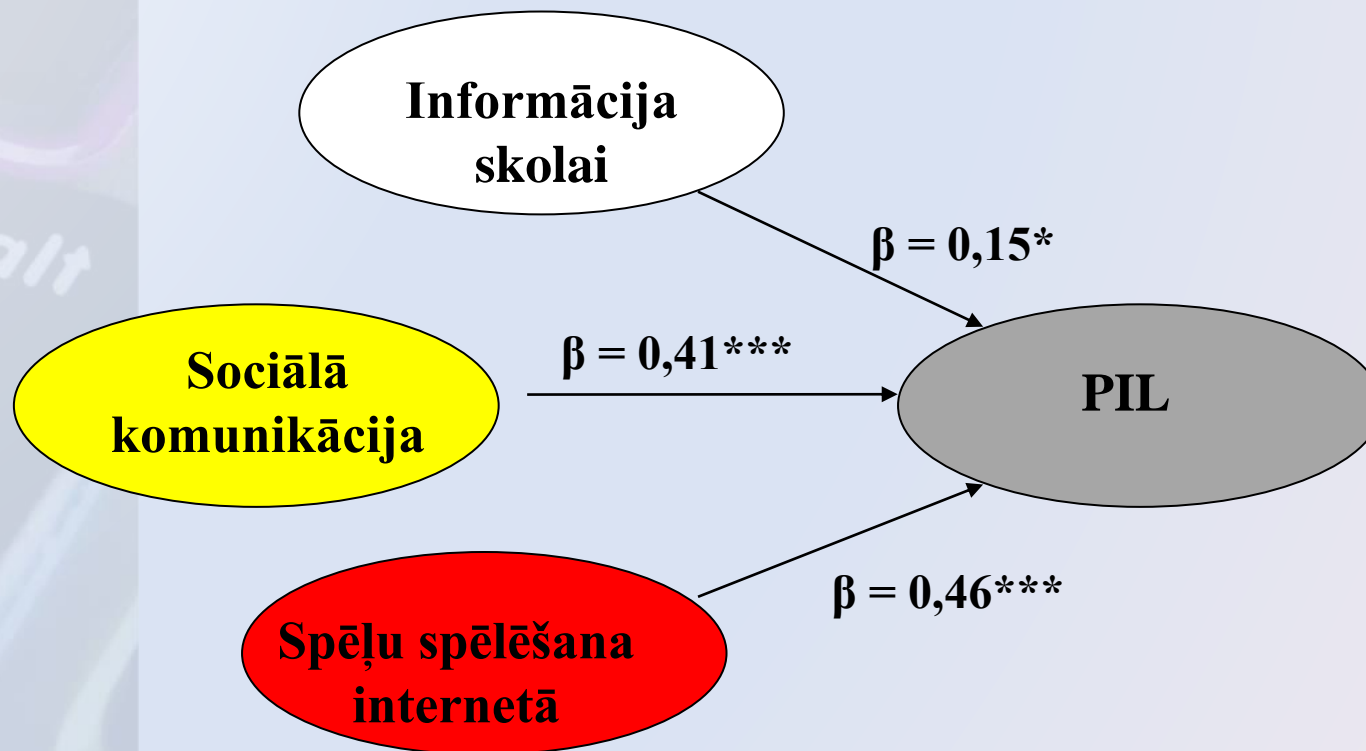
Kā bērni un vecāki novērtē bērna Problemātiskās interneta lietošanas izpausmes katrā valstī?

Vai Jūsu bērnam ir savs personiskais skārienjūtīgais telefons? (cik procentuāli katrā izlasē)

Interneta aktivitātes atšķirīgi prognozē bērna Problemātisko interneta lietošanu (PIL)

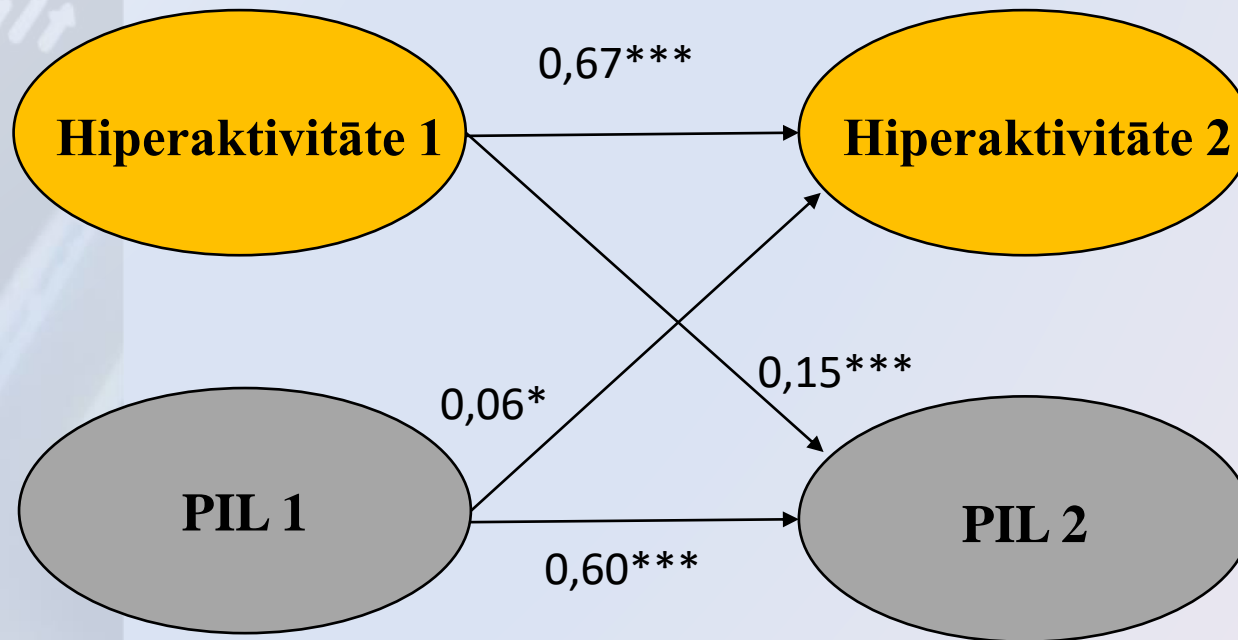

Aktivitātes internetā, prognozējot PIL, kontrolējot dzimumu un vecumu

* $p < 0,05$; *** $p < 0,001$ ($n = 242$; Latvijas izlase)

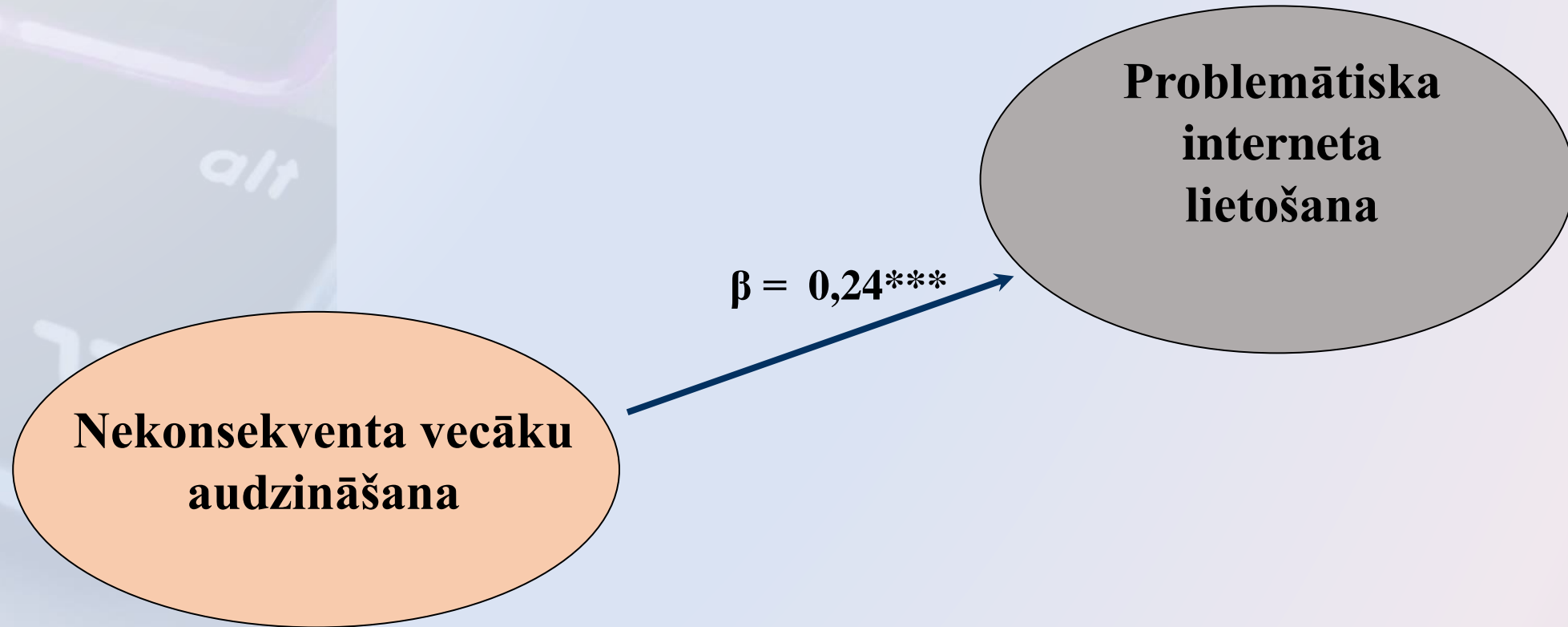
Riska faktori: Bērna hiperaktivitātes simptomu un problemātiskās interneta lietošanas (PIL) savstarpējā saistība 1. un 2. mērījumā:

krusteniskas ietekmes laikā modeļa rezultāts («cross-lagged effects model»)

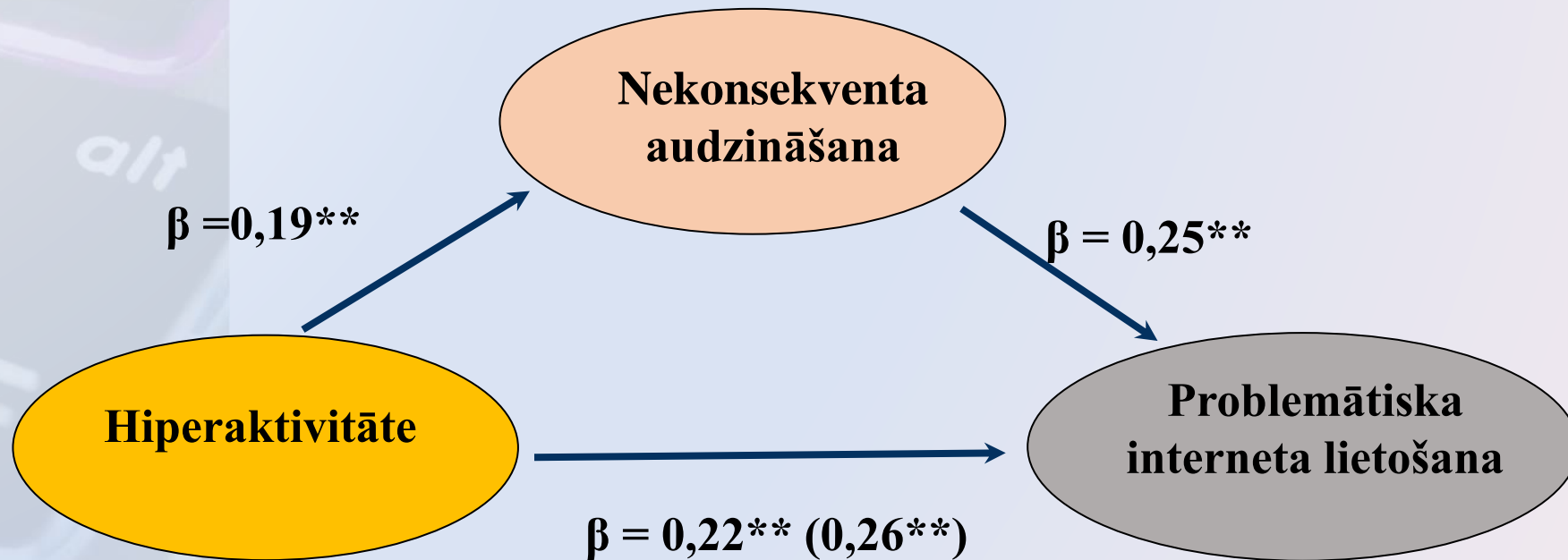
Kontrolējot vecumu un dzimumu: Hī kvadrāts = 9.74 df = 6, p = .05, RMSEA = .04, CFI = .99, TLI = .98'; *p < 0,05
** p < 0,01 ***p < 0,001 (n = 671, kopīgā izlase; statistisko analīzi veica Vilmante Pakalniskiene)

Riska faktori: Vecāku nekonsekventa audzināšana

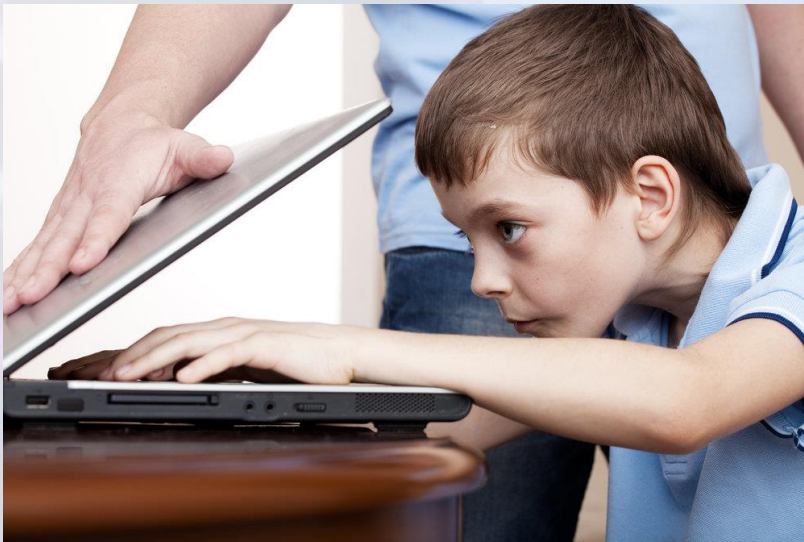

Regresiju analīzes rezultāti, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu *** $p < 0,001$; (n = 242; Latvijas izlase)

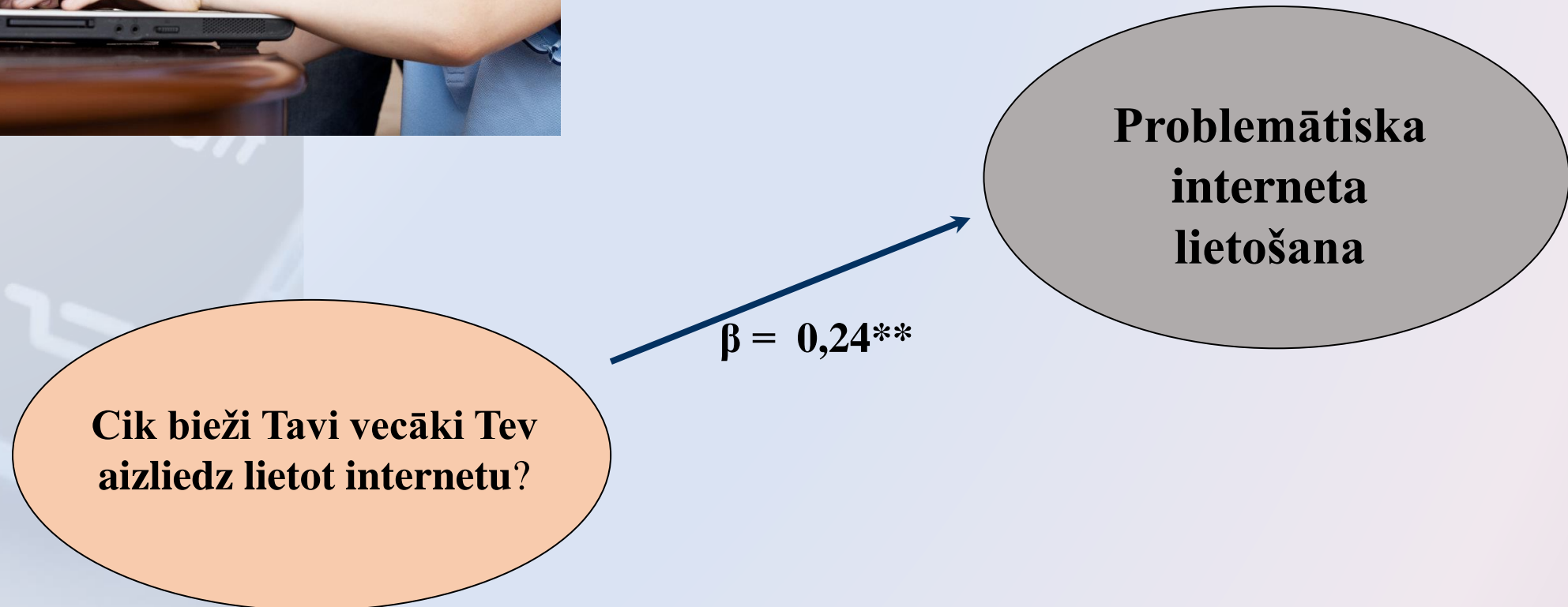
Riska faktori: Hiperaktivitāte + nekonsekventa audzināšana

- Nekonsekventa audzināšana ar daļēju mediatora efektu starp Hiperaktivitāti un Problemātisku interneta lietošanu, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu (** $p < 0,01$; $n = 242$; Latvijas izlase)

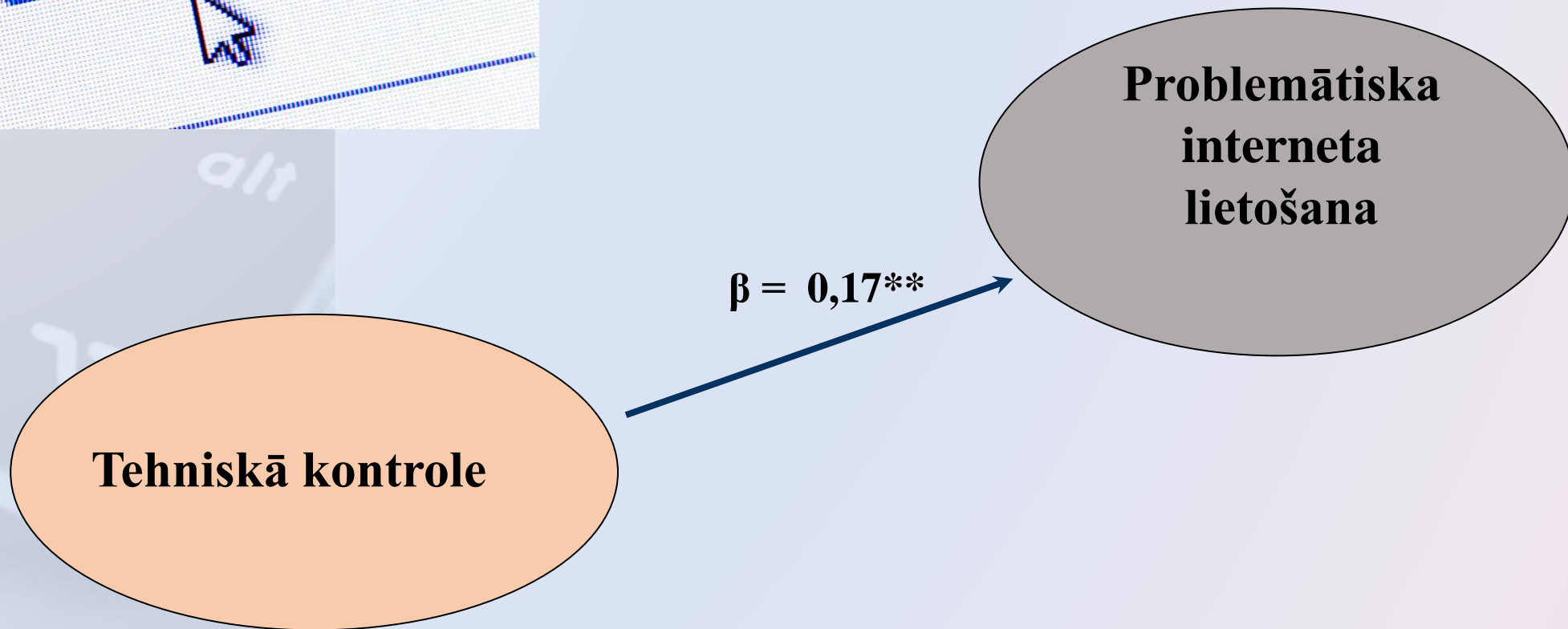
Riska faktori: Aizliegumi lietot internetu

Regresiju analīzes rezultāti, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu ** $p < 0,01$; ; $n = 242$; Latvijas izlase)

Vecāku centieni aizliegt bērna interneta lietošanu prognozē augsāku PIL

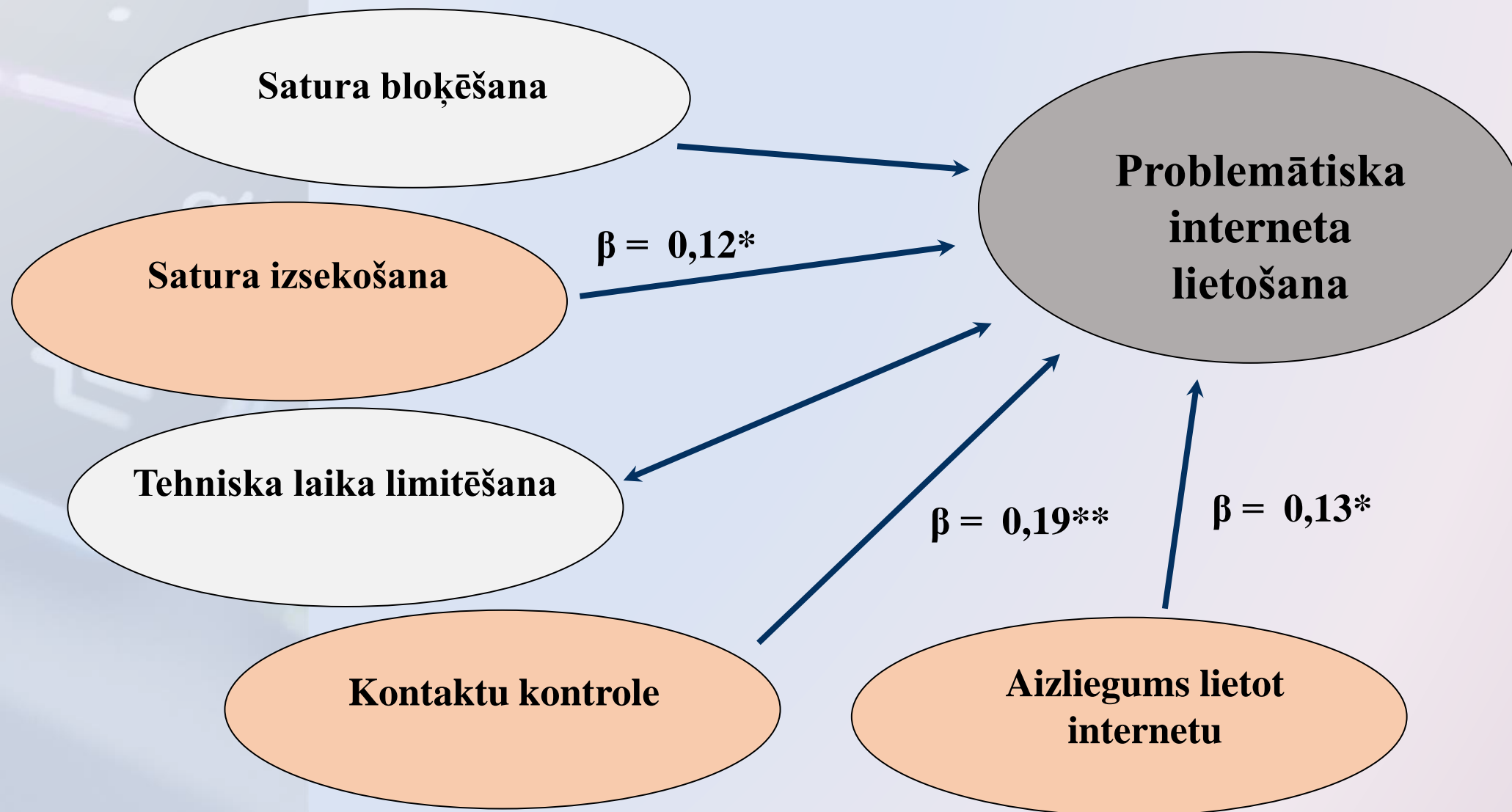
Tehniskā kontrole pār bērna darbībām internetā

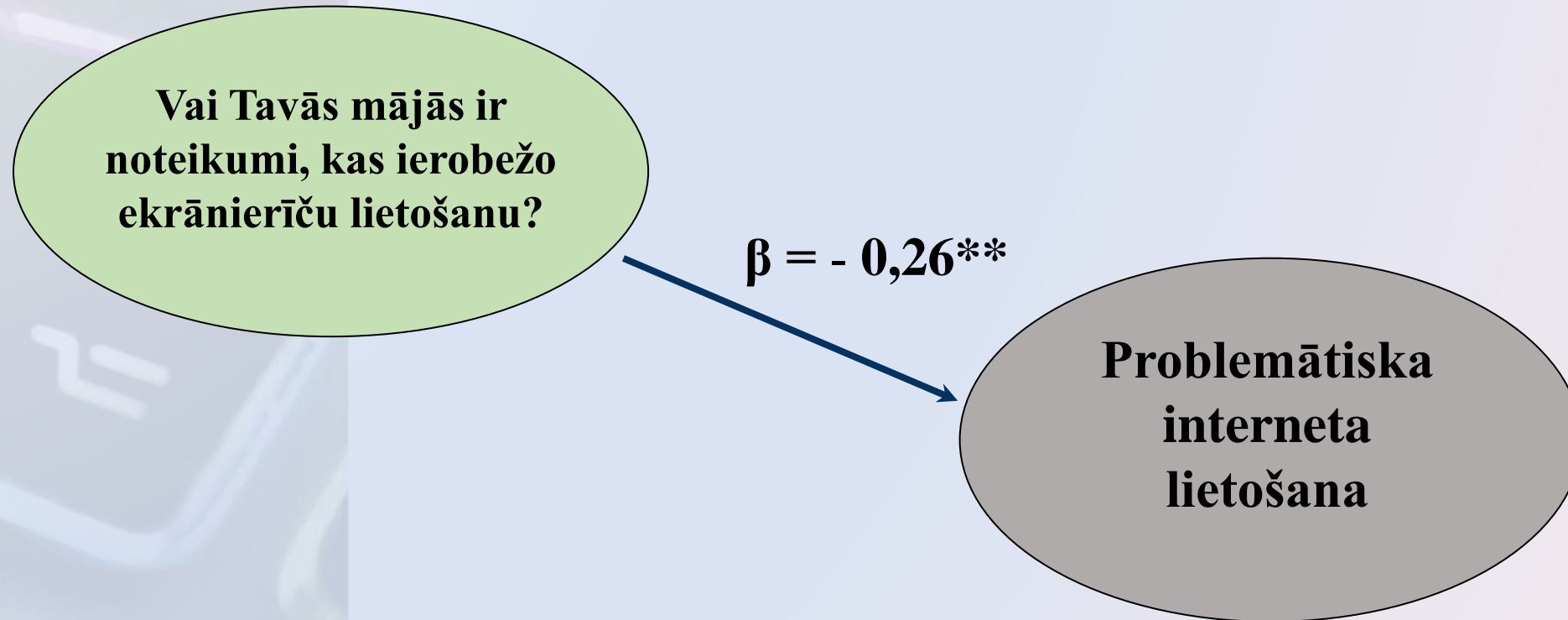
Regresiju analīzes rezultāti, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu; ** $p < 0,01$; ; $n = 242$; Latvijas izlase)

Vecāku tehniskās kontroles stratēģijas prognozē augsāku PIL

Kādi vecāku tehniskās kontroles veidi prognozē bērnu PIL?

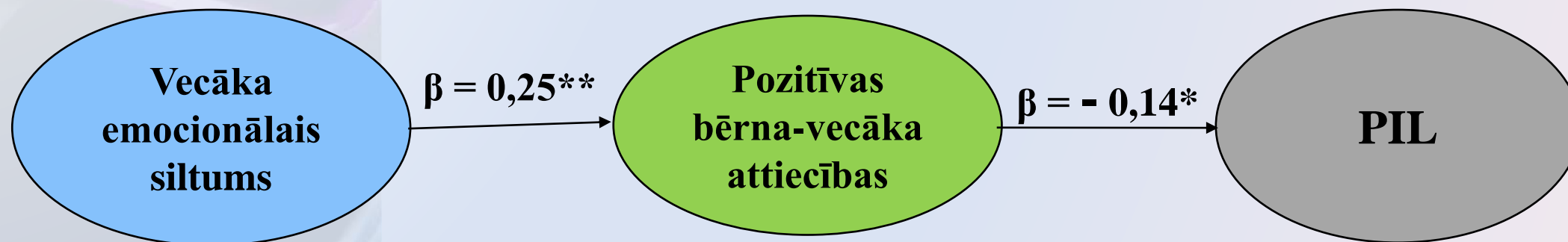
Aizsargājošie faktori: Noteikumi mājās saistībā ar interneta lietošanu

Regresiju analīzes rezultāti, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu; ** $p < 0,01$; ; $n = 242$; Latvijas izlase)

- Skaidri noteikumi interneta lietošanā prognozē zemāku PIL

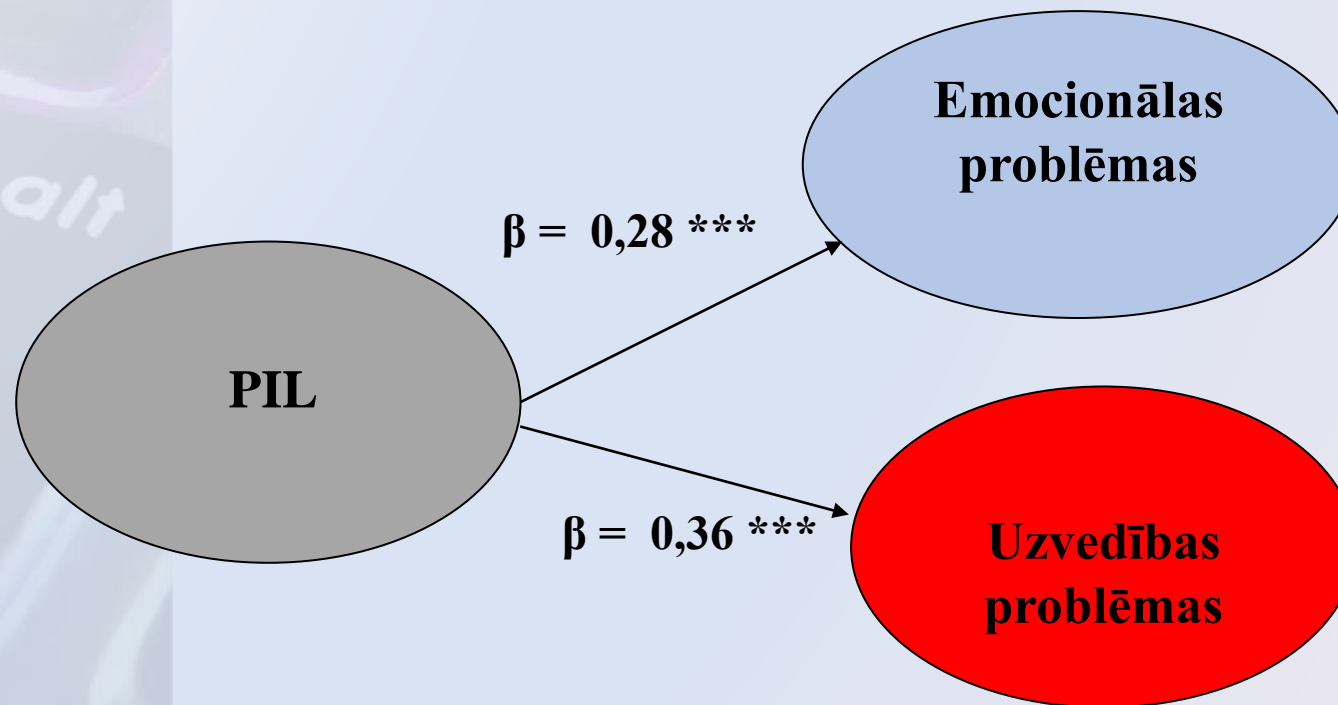
Aizsargājošie faktori: Vecāka emocionālais siltums un pozitīvas bērna-vecāka attiecības saistībā ar Problemātisko interneta lietošanu (PIL)

Divu regresiju analīžu rezultāti, kontrolējot bērna dzimumu un vecumu * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$;
n = 242; Latvijas izlase

Pozitīvas bērna-vecāka attiecības prognozē zemāku PIL

Problemātiskās interneta lietošanas (PIL) prognozē emocionālas un uzvedības problēmas

Regresijas analīzes, prognozējot emocionālas un uzvedības problēmas, kontrolējot dzimumu un vecumu *** $p < 0,001$, divi atsevišķi regresijas modeļi; $n = 242$; Latvijas izlase

Secinājumi

- Šajā izlasē bērni Latvijā un Lietuvā uzrāda vairāk Problēmātiskās interneta lietošanas (PIL) simptomus nekā bērni Taivānā
- Iespējams, ka vecāki Taivānā vairāk apzinās interneta lietošanas biežuma riskus – arī sabiedrības veicinātais respekts pret ģimeni un tās nosacījumiem varētu būt kā aizsargājošs faktors

Secinājumi

- **Riska faktori:** hiperaktivitātes simptomi
- nekonsekventa vecāku audzināšana
- paļaušanās uz tehniskām kontrolēm
- aizliegumi var pastiprināt vēlmi tiekties pēc interneta

- **Aizsargājoši faktori:** Pozitīvas bērna-vecāka attiecības
- Konsekventi ievēroti noteikumi saistībā ar internet lietošanu ir kā aizsargājošs faktors

- Pārmērīga interneta lietošana ir saistīta ne tikai ar pārņemtību ar internetu, bet saistīta arī ar citām emocionālām un uzvedības problēmām

Ieteikumi vecākiem un skolotājiem

- Uzturēt emocionāli siltas, atbalstošas attiecības;
- Interesēties par bērna aktivitātēm internetā, pārrunāt ar bērnu viņam interesējošos jautājumus;
- Formulēt skaidrus, abām pusēm saprotamus interneta lietošanas noteikumus (nevis aizliegumus);
- Mudināt bērnu ievērot šos noteikumus nevis ieviest ārēju tehnisku kontroli, tādejādi stimulējot bērna pašregulācijas un paškontroles spējas;
- Rūpēties par šo noteikumu konsekventu ievērošanu

Ieteikumi

- Ar savu piemēru veicināt aktivitāšu dažādību
- Kopīgi ar bērniem iesaistīties aktivitātēs, kas nav saistītas ar interneta lietošanu
- Veicināt dažādus risinājumus, kas nav saistīti ar interneta lietošanu, stresa situācijās
- Uzturēt sarunas, komunikāciju saistībā ar interneta lietošanu

Ieteikumi plašākā, sabiedrības līmenī

- Valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju līmenī veicināt apziņu par interneta lietošanas riskiem – gan par riskiem saistībā ar bērna drošību – gan par riskiem saistībā ar «interneta atkarību» vai «problemātisko interneta lietošanu»
- Veicināt līdzsvarotību ar dažādām ne ar internetu saistītām interešu aktivitātēm

-
- *Paldies par Jūsu uzmanību!*